

ומשנינן: קסבר התנא הזה כי יובל, מתחילתו הוא משמט. (7)

וכשם שהלימוד קודם למעשה, כך דינו של אדם על לימוד תורה קודם לדינו על המעשה. וכדרכי המנונא.

דאמר רב המנונא: אין תחילת דינו של אדם אלא על דברי תורה, שנאמר "פוטרי מים, ראשית מדון".

והיינו, שהתורה נמשלה למים, ו"פוטרי" משמעותו תחילה, ו"מדון" משמעותו דין.

וכשם שדינו של האדם על לימוד תורה הוא קודם לדינו על המעשה, כך שכרו על לימוד תורה קודם למעשה.

שנאמר "ויתן להם ארצות גוים, ועמל לאומים יירשו, בעבור ישמרו חקיו ותורותיו ינצורו".

וה"שמירה" היא שינון המשנה, כמבואר לעיל, ל א.

שנינו במשנה: כל שאינו לא במקרא ולא במשנה אינו מן הישוב.

אמר יוחנן: ופסול אדם שכזה לעדות, שאינו מקפיד על עצמו, ואינו מחשיב את מעשיו ודבריו, אלא מזלזל בהנהגתו, ואי אפשר לסמוך עליו שיגיד אמת.

תנו רבנן: האוכל בשוק, הרי זה דומה לכלב. ויש אומרים, פסול לעדות, היות והוא מזלזל בעצמו. (8)

אמר רב אידי בר אבין: הלכה כיש אומרים.

דרש בר קפרא: רגזן לא עלתה בידו אלא א-א רגזנותא. והיינו, שלא הרויח דבר, אלא רק הפסיד את כחש גופו.

ואילו לאדם טוב, מטעמים אותו מפרי מעשיו.

וכל אדם שאינו לא במקרא, ולא במשנה, ולא בדרך ארץ, נדור הנאה ממנו!

לפי שאם אינו באחד מהם, הרי אינו מתעסק אלא בליצנות, ומאדם כזה חייבים להתרחק. שנאמר בתחילת ספר תהילים, אשרי האיש אשר: "ובמושב לצים לא ישב".

ואילו מושבו של אדם זה הוא מושב לצים:

הדרן עלך האשה נקנית

7. והיינו, שמיד בתחילתו יוצאים העבדים

לחרות [ביום הכיפורים], וחוזרות השדות לבעליהן, ולכן לא מנה התנא אלא מ"ט שנה עד היובל הראשון, אך לגבי שמיטה, כיון שאין שמיטת כספים נוהגת אלא בסופה, מנה התנא את כל שבע השנים עד למועד שנת השמיטה הראשונה, לפי שרק אז חלו כל דיניה [הכוללים

8. והתוספות הביאו שלש שיטות ראשונים: ר"ח ביאר שאינו נפסל אלא אם חוטף ואוכל דבר פחות משה פרוטה. הר"ר אליהו מבאר שטועם מעט מהמוכרים כאילו מתכוין לקנות. ורבינו תם מבאר שאוכל השוק סעודת פת.

פרק האיש מקדש

מתניתין:

מיבעיא [לא כל שכן]?! ולא היה לו לתנא לשנות, אלא: "האיש מקדש בשלוחו"?!?

אמר תירץ רב יוסף:

לכך נקט התנא "בו ובשלוחו", כדי להקדים את קדושי עצמו לקדושי שלוחו, ולהשמיענו: מצוה בו יותר מבשלוחו. (2)

ומביאה הגמרא מן האמוראים שהיו מקפידים על כך:

כי הא, וכאשר מצינו דרב ספרא — עצמו ולא על ידי בני ביתו — מחריך רישא [חורך ראשה של בהמה להסיר שערותיה] לכבוד שבת, כדי להכין את עצמו לקיום מצות סעודת שבת. (3)

וכן מצינו ברבא דמלח שיבוטא [מולח את

האיש מקדש את האשה בו, כלומר: יכול הוא לקדשה בעצמו וגם בשלוחו] או על ידי שליח.

וכן האשה מתקדשת בה [על ידי עצמה], ובשלוחה.

וכן האיש מקדש את בתו כשהיא נערה, (1) בו ובשלוחו.

גמרא:

שנינו במשנה: האיש מקדש בו ובשלוחו:

ומקשינן: למה לו לתנא לשנות "בו ובשלוחו", והרי השתא בשלוחו מקדש, בו

יביאו", שהיא מצוה להתעסק בהכנה לשבת. ודעתו בכיארור דברי הגמרא הוא, דהקדושין עצמן מצות עשה הם כמו שחיטה, שאם רוצה לאכול צריך לשחוט, ואם רוצה לישא אשה צריך לקדש, ראה שם; [ואף לפי שיטת הר"ן, כתב, שלגבי האשה מסתבר יותר לומר שהוא משום שהיא מצווה ב"לא תהו בראה לשבת יצרה", ראה שם].

ג. בפשוטו משמע, שאף באב המקדש את בתו אמרינן "מצוה בו יותר מבשלוחו", שהרי לשון המשנה הוא: "האב מקדש את בתו כשהיא נערה בו ובשלוחו"; אך ראה מחלוקת הפוסקים בזה, בב"ח סימן לו ד"ה כשם, ב"בית שמואל" שם סק"ו, וב"חלקת מחוקק" שם סק"ז.

ד. ראה ב"משנה ברורה" סימן רנ סק"ג, שכתב לפרש: דמצות כבוד שבת מוטל על כל

1. אין כוונת המשנה למעט את האב המקדש את בתו הקטנה, ונקט נערה, משום הטעם שיתבאר בגמרא.

2. א. "דכי עסיק גופו במצוות מקבל שכר טפ"י", רש"י.

ב. בר"ן [טז ב מדפי הרי"ף בראש העמוד] מבואר, שהמצוה היא: "פרו ורבו"; והוסיף לבאר: אף על גב שאשה אינה מצווה בפריה ורביה, ואם כן האיך אמרינן בהמשך הסוגיא: "מצוה בה יותר מבשלוחה"?! וביאר, דמכל מקום יש לה מצוה, מפני שהיא מסייעת לבעל לקיים מצותו; וראה מה שכתב על זה ב"חידושי אנשי שם".

ובספר "המקנה, העיר על זה, שהרי אין הדבר ברור שלא קיים עדיין מצות "פרו ורבו", ועוד, שאם כן אינו דומה למצות "והכינו את אשר

הדג[4] לכבוד שבת, ועשו כן משום ש"מצוה בו יותר משלוחו".

איכא דאמרי:

בהא, בקדושין איסורא נמי אית בה [אף איסור יש לקדש על ידי שליח], כשיכול לקדש הוא בעצמו, ומטעם זה הוא שנקט התנא: "בו ובשלוחו", ולא מטעמו של רב יוסף —

ובדרב יהודה אמר רב! דאמר רב יהודה אמר רב:

אסור לאדם לקדש את האשה עד שיראנה, שמא יראה בה דבר מגונה לאחר שהיא כבר מקודשת לו, ותתגנה עליו וישנאה, ורחמנא הרי אמר: "ואחבת לרעך כמוך"; ולכן יראנה תחילה קודם שיקדשנה, כי אף אם יראה בה דבר מגונה ולא יקדשנה משום כך, אינו שונאה כיון שאין היא מקודשת לו.

וכי איתמר דרב יוסף: "מצוה בו יותר מבשלוחו" דמשמע: מצוה ולא איסור, לא על הרישא אמרה, אלא אסיפא איתמר!

ששנינו בסיפא: האשה מתקדשת בה ובשלוחה, ואף בזו תיקשי: השתא בשלוחה מיקדשא, בה מיבעיא! ? (5) ועל כך אמר רב יוסף, שמשנתנו משמיעה לנו: מצוה בה — לסייע לבעל לקיים מצות "פרו ורבו" (6) — יותר מבשלוחה; וכי הא דרב ספרא מחרין רישא, רבא מלח שיבוטא —

אבל בהא — בקדושי אשה על ידי שליח — איסורא לית בה [אין בכך איסור] באשה, שתתקדש בלא שתראהו, ובדריש לקיש, ולכך אמר רב יוסף שיש בזה רק מצוה ולא איסור! דאמר ריש לקיש:

משל הוא שהנשים אומרות על בעל שאינו מוצלח: "בכל זאת טוב למיתב טן דו [טוב לשבת שני גופים יחדיו] מלמיתב ארמלו [מאשר לשבת אלמנה ללא בעל]", ואם כן,

אדם, וכדכתיב: "וקראת לשבת עונג לקדוש ה' מכובד"; אך "המקנה" כתב, דבהכנה לסעודת שבת איכא מצוה "והכינו את אשר יביאו", ראה דבריו שהובאו לעיל בהערה.

ב. ב"שער הציון" שם סק"ט, ביאר בשני דרכים, למה אין אומרים: מצוה שיכולה לעשות על ידי אחרים, אין מבטלין תלמוד תורה בשבילה אפילו לזמן מועט, ראה שם.

ג. יש לעיין למה לא עשו את כל הכנות השבת בעצמם, משום "מצוה בו יותר מבשלוחו"! ? וכן בשולחן ערוך סימן רנ, כתב: "ישתדל להכין בעצמו שום דבר לצרכי שבת כדי לכבדו".

אך בתוספות עבודה זרה לט א כתבו ש"שיבוטא" הוא עז של ים, והביאו ראייה ממה שאמרו בבבא קמא נה א: "הנהיג בעיזא ושיבוטא, מאי [דינס לענין כלאים]".

5. הקשה רש"י: והרי גם בקדושי אשה על ידי שלוחה יש איסור, שהרי אינו רואה אותה אלא את שלוחה! ?

ותירץ: "מיהו מתניתין בדידה קאמר, דהיא מיקדשה בה ובשלוחה, הילכך הא דתני "בה"למצוה אשמועינן, אבל איסורא לגבי דידה ליכא".

6. נתבאר על פי הר"ן, וראה בהערה 2 לעיל.

4. כן פירש רש"י, וכן פירש בתוספות ר"י הזקן;

אף אם תראה בו דבר מגונה, לא תסור
אהבתה ממנו.

שנינו במשנה: **האישי מקדש את בתו כשהיא
נערה, בו ובשלוהו:**

ומפרשינו: **כשהיא נערה, אינן, אכן הוא**
מקדשה, ואילו **כשהיא קטנה לא** מקדש
אותה האב; ולא שאין הוא יכול לקדשה,
שהרי ודאי זכאי האב בקדושי בתו הקטנה,
וגם יכול לקדשה על ידי שליח מכל שכן
דנערה, שהרי היא יותר ברשותו מאשר
נערה, אלא לומר שלא יעשה כן לכתחילה
—

ומסייע ליה — לשון התנא שלא הזכיר אלא
נערה — **לרב! דאמר רב יהודה אמר רב,**
ואיתימא רבי אלעזר [ויש אומרים, רבי
אלעזר הוא שאמרה]:

אסור לאדם שיקדש את בתו כשהיא קטנה,
עד שתגדל ותאמר, בפלוגי אני רוצה.⁽⁷⁾

כאן שבה הגמרא לעיקר הדין המפורש
במשנתנו, שהאישי מקדש והאשה מתקדשת

על ידי שליח, ומבארת: **שליחות** בקידושין
מנלן [מנין הוא נלמד]?⁽⁸⁾

דתניא:

כתיב [דברים כד]: **"כי יקח איש אשה**
ובעלה, והיה אם לא תמצא חן בעיניו, וכתב
לה ספר כריתות ונתן בידה ושלחה מביתו.
ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר.
ושנאה האישי האחרון, וכתב לה ספר כריתות
ונתן בידה ושלחה מביתו"; וזו היא פרשת
גירושין —

וממה שאמרה תורה "ושלחה", ולא אמרה
"וגירשה מביתו", למדנו שני דינים:

א. לשון "ושלחה" לבד, **מלמד: שהוא** הבעל
עושה שליח לגרש את אשתו.

ב. לשון התורה **"ושלחה"** [תוספת ה"א],
נדרש כאילו היה כתוב "ושלחה" ללא מפיק
ה"א, דמשמע שהאשה משלחת, **ומלמד:**
שהיא האשה **עושה שליח לקבל את גיטה**
מיד בעלה.⁽⁹⁾

שכתב עליו ה"בית שמואל".

8. ב"נתיבות המשפט" סימן רמד אות ב כתב,
שעיקר מה שצריך דין שליחות לענין קדושין
[כששלח לקדש לו אשה פלונית], הוא רק משום
דבקדושין בעינן אמירה, ועל ידי דין שליחות
חשובה אמירת השליח כאמירת הבעל.

9. ב"תוספות הרא"ש" כתב שצריך שני פסוקים
אחד לאיש ואחד לאשה, משום שהייתי אומר,
שהבעל מגרש על ידי שליח היות ומגרש הוא
בעל כרחה, אבל אשה — לא.

7. א. בפירוש המשניות להרמב"ם מבואר, שדין
זה דין אחד הוא עם מה שאמרו: "אסור לאדם
שיקדש את האשה עד שיראנה, שמא יראה בה
דבר מגונה ותתגנה עליו", ראה שם.

ב. לשון ה"שולחן ערוך" [לו ח]: מצוה שלא
יקדש בתו כשהיא קטנה, עד שתגדל ותאמר
בפלוגי אני רוצה, וה"בית שמואל" שם [ס"ק
יא] למד מלשון השו"ע — שכתב "מצוה", ולא
כתב "אסור" כלשונו של רב — שאין הלכה
כרב, שהרי מצינו כמה מעשים בש"ס שהיו
מקדשים קטנות, ואין זה אלא מצוה לצאת
ממיריה דרב, וראה שם ב"חלקת מחוקק", ומה

ומפרשינן: שליחות בקדושין נלמדת, ממה שאמר קרא: "ויצאה והיתה" [ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר], הרי מקיש הכתוב הויה [קדושין] לציאה [גירושין], ולמדנו:

מה ביציאה משוי [עושה] שליח, אף בהויה נמי משוי שליח.

מוסיפה הגמרא לבאר:

ואלא הא דתנן שבעל הכרי יכול לשלוח שליח להפריש תרומה מכרו, וכמו ששינוי במסכת תרומות פרק ד משנה ד: (12)

האומר לשלוחו צא תרום מכריי, ולא פירש לו את מידת התרומה שיקח, שהרי קבעו חכמים שיעור לתרומה: (13) עין טובה אחד מארבעים, עין בינונית אחד מחמשים, ועין רעה אחד מששים, הרי זה השליח תרום כפי שהוא מכיר בדעת בעל הבית [בעל הכרי], אם עינו יפה או רעה. (14)

וממה שאמרה תורה "ושלח ושלחה" (10), כלומר: כפל לשון "ושלחה" האמור בפרשה, נלמד: שאף השליח עושה שליח אחר. (11)

מוסיפה הגמרא ומבארת:

אשכחן, אכן למדנו שליחות בגירושין, ושליחות בקדושין מנלן?

וכי תימא, שמא תאמר: אין צריך דרשה מיוחדת לקדושין, ומשום דליף [נלמד דין זה] מגירושין במידת "בנין אב" ["במה מצינו"]: מה בגירושין עושים שניהם שליח, אף בקדושין כן?

כך הרי אי אפשר לומר, כי יש להשיב על לימוד זה:

מה לגירושין שכן ישנן בעל כרחיה של האשה, ומשום חומרא זו מועילה שליחות בגירושין; אבל קדושין שאין נעשים בעל כרחיה של האשה, שמא אין הם נעשים אלא על ידי המקדש עצמו ולא על ידי שלוחו!?

שהשליח הראשון יכול לבטל את השליח השני אחר שמינהו; וראה ב"קהלות יעקב" הנדמ"ח לגיטין סימן כ אות ג שפקפק בראייתו של ה"קצות החושן", ראה שם; וראה עוד שם בשם ה"אור שמח" פרק ב בגירושין, ולשיטתו השליח השני הוא שלוחו של הבעלים; וראה היטב בגיטין כט ב.

12. ראה ברש"ש שביאר למה אין ראייה לדין שליחות ממשניות קומות בתרומות.

13. אבל מן התורה אין לה שיעור, אלא חיטה אחת של תרומה פוטרת את כל הכרי.

14. ואם היה יודע את דעתו של בעל הבית,

ביאור דבריו: אף שבגמרא בעמוד ב מבואר שסברת "ישנן בעל כרחיה" היא סברא הן לענין שליחות הבעל והן לענין שליחות האשה, שהרי בגמרא שם מבואר שמטעם זה אין ללמוד שליחות מגירושין כלל, מכל מקום יש גם סברא לומר שהאישי מגרש על ידי שליח, והאשה לא; וראה עוד ב"פני יהושע" מה שכתב בביאור הטעם שצריך שני פסוקים.

10. בפשוטו נראה דצריך לומר: "ושלחה ושלחה".

11. ב"קצות החושן" סימן קפב ב כתב, שהשליח השני הוא שלוחו של שליח ראשון, והביא ראייה ממה שכתב מהר"ם פאדווה,

כך הרי אי אפשר לומר, כי יש להשיב:

מה לגירושין שכן ישנן חול, כלומר: שהן חול, תאמר בתרומה שהיא קודש.⁽²⁾

ומפרשינן: שליחות בתרומה נלמדת, ממה שאמר קרא: "כן תרימו גם אתם תרומת ה'", והיה לו לומר: "כן תרימו אתם", ואמר: "גם אתם", כדי לרבות את השליחה.

ומקשינן: ומאחר שלמדנו שליחות בתרומה מ"גם אתם", אם כן נכתוב רחמנא דין שליחות רק בתרומה, וניתו הנך — יבואו אלו, גירושין וקדושין — ונגמרו מיניה [וילמדו מתרומה], ולא תאמר התורה "ושלחה" לרבות שליחות בגירושין, וממנה לקדושין בהיקש "ויצאה והיתה"!?

ואם השליח אינו יודע מה היא דעת בעל הבית, הרי זה תורם בבינונית [כמידת עין בינונית], שהיא: אחד מחמשים.

מא-ב ואם לא ידע השליח את דעתו של בעל הבית, ופיחת השליח מכריו של בעל הבית עשרה, כלומר: שתום אחד מארבעים במקום אחד מחמשים, או הוסיף השליח על כריו של בעל הבית עשרה, כלומר: שתום רק אחד מששים, הרי תרומתו של השליח תרומה, מפני שיכול הוא לומר לבעל הכרי: "בכך אמדתיך".⁽¹⁾

הרי למדנו, שבעל הכרי עושה שליח לתרום תרומה, וזו מנלן [מנין הוא נלמד]?

וכי תימא, שמא תאמר דיליף שליחות בתרומה מגירושין, שנתרבו מ"ושלחה" לשליחות?

ונתכוין להוסיף אפילו חטה אחת אין תרומתו תרומה, משנה שם.

1. א. בתוספות כתבו שני פירושים: האחד: "פיחת" ו"הוסיף" קאי על תבואת הכרי, וכפירוש רש"י וכמבואר בפנים. השני: "פיחת" ו"הוסיף" קאי על התרומה, והיינו ד"פיחת עשרה" היינו שתום אחד מששים; ו"הוסיף עשרה" היינו שתום אחד מארבעים.

ב. ראה ב"פני יהושע" שביאר, שבדוקא הביאה הגמרא את הסיפא ד"פיחת עשרה" כדי להוכיח שאין זה מדין "זכין לאדם שלא בפניו", אלא מדין שליחות, ראה שם; אך ראה ב"קצות החושן" סימן רמג סק"ח, וב"אבני מלואים" סימן לז סק"ב.

2. א. וכמו שנאמר [ויקרא כב י']: "וכל זר לא

יאכל קודש", ובתרומה הכתוב מדבר. ב. כתבו התוספות, שיכולה היתה הגמרא לשאול "מה לגירושין שכן ישנן בעל כרחא", וכשם שאמרה הגמרא בעמוד א ביחס ללימוד קידושין מגירושין, ומה שלא אמרה כן הגמרא משום שיש לומר: קידושין יוכיחו, שאינן בעל כרחא ויש בהם שליחות, ולעיל לא אמרה כן הגמרא אלא ביחס לקידושין.

וראה בהגהות הגאון רבי אלעזר משה זצ"ל שתמה על הערתם, כי הסברא "מה לגירושין שכן ישנה בעל כרחא" אינו אלא ביחס לקידושין, שהיות ויכול לגרש בעל כרחא של האשה יכול הוא לעשות שליח, אבל בקידושין שאינו יכול לקדשה בעל כרחא, אינו יכול לעשות שליח, אבל ביחס לתרומה אין מעלה במה שהוא יכול לגרש את האשה בעל כרחא, כיון שאין הגירושין נעשין בעל כרחו אלא בעל כרחא; וראה גם ב"פני יהושע" כאן.